

Škvorečtí

OTA ULČ

Čtyřicet let zážitků
a korespondence

ŠULC
ŠVARC

ŠULC-ŠVARC

OTA ULČ Škvorečtí

Škvorečtí

OTA ULČ

Čtyřicet let zážitků
a korespondence

NAKLADATELSTVÍ ŠULC-ŠVARC PRAHA

ZCELA ÚVODNÍ SDĚLENÍ

Seznámili jsme se v prvním poinvazním roce 1969. Byl to začátek našeho důkladného přátelství až do Josefovy smrti 3. ledna 2012. S jeho celoživotní družkou Zdenou trvá nadále.

Prohrabuji se krabicí napěchovanou memorabiliemi, mezi nimiž je aspoň 500 kusů vzájemné korespondence. Zprvu kolozubé dopisy bez potřebných českých nabodeniček, poté vynález s poskakující IBM kuličkou s potřebnými čárkami, háčky a kroužky, korunováno ještě náramnějším vylepšením — e-mailem, zázrakem schopným ve vteřině dodat obsáhlý rukopis kamkoliv do světa. Poslední Josefův e-mail je z 24. srpna 2011, kdy mu už zbývaly jen čtyři měsíce a pár dní života. Poslední víc než hodinu trvající magnetofonový záznam našeho povídání u nich doma v Torontu je s datem 2. srpna 2010.

Udržovali jsme čilou telefonní komunikaci už i před vynálezem komputerů i v současnosti. Například v roce 2011 uvádí účet za telefon 15 uskutečněných hovorů, nejdelší 33 minut. K tomu navíc ještě jiné druhy korespondence — například pozdrav psaný na kůře stromu a poštou dodaný. Z dálav přicházela sdělení s otázkou jako „Stojí to tu na hovno, proč jsme sem lezli?“ Z Austrálie nás potěšila pohlednice medvídko koaly, jak se snaží realizovat erotický záměr na hřbetu pasivní pštrosice.

Z veletuctů takových dopisů vtěsám na tyto stránky jen jejich menší část a z nich jen pokud možno relevantní úryvky. Celičkový *in toto* dopis bude jen občasnou výjimkou. Trápil jsem se rozhodnutím, zda mám vše prezentovat v důsledně chronologickém sledu a riskovat přitažlivost srovnatelnou s četbou jízdního řádu, nebo raději mezi roky a dekádami přeskakovat podle tematické potřeby té které kapitoly. Dilema jsem se pokusil zvládnout polovičatým kompromisem.

///

S použitím metru na americké vzdálenosti jsme byli se Škvoreckými téměř sousedé — z Binghamtonu ve státě New York do kanadského Toronta v provincii Ontario je to

něco kolem 500 kilometrů, tedy vzdálenost zhruba z Prahy do Popradu, zvládnutelná za šest hodin. Nyní zásluhou islámského terorismu hraniční přechod u Niagarských vodopádů přestal být pouhou formalitou. Pravidlem jsou nefalšované kontroly, dlouhé kolony vozidel narůstají, krok za krokem se šinou, a pro neurotika mého typu jde o druh utrpení, které doporučuji jen svým nepřátelům.

Vzájemně jsme se navštěvovali o Vánocích a Silvestrech a styků přibylo zásluhou časopisu *Západ*, který jsme začali v roce 1979 vydávat. To vyžadovalo redakční schůzky šestkrát do roka. Většinou k nim docházelo na kanadské straně, zejména v Torontu, a párkrát i u nás v Binghamtonu, zpravidla korunováno mamutím kulinárním zážitkem v podobě *mongolian barbecue*.

Škvorečtí po řadu let unikali zimní arktické mizerii několikaměsíčním pobytem na Floridě v městě Venice neboli Benátky, kde jsme je navštěvovali. V našich kontaktech docházelo k pauzám zaviněným mým pobíháním po všemožných tramtáriích: první *sabbatical* (půlroční i delší akademická tvůrčí dovolená) jsem strávil cestou kolem světa, při druhém jsem dlel na jihopacifickém ostrově Rarotonga, třetí jsem zasvětil Jižní Africe, při čtvrtém, a to už po sametovém kotrmelci, jsem působil na univerzitě v hanácké metropoli Olomouci.

Škvorečtí rovněž nebyli příliš sedativní. Josef v roli tzv. *writer-in-residence* trávil ne jeden semestr tvůrčí, od pedagogických povinností osvobozenou činností, jednou v blízké univerzitě v Amherstu, jindy na velmi vzdálené australské adrese v Canberě u protinožců.

///

Na půl cesty mezi New York City a Niagarskými vodopády u kanadské hranice je město Binghamton. Sem až dosahuje větev značně rozsáhlé *State University of New York*, kde jsem získal akademické místo. Je to končina se zřetelným slovanským živlem. Z východní Moravy a západního Slovenska začátkem dvacátého století přijížděli zájemci o práci v obuvnickém průmyslu a právě zde se Tomáš Baťa seznamoval s moderními metodami a získaný um posléze uplatňoval ve Zlíně a dál ve světě. V místním telefonním seznamu jsem nedávno postřehl čtyři Zápotocké a jeden můj

kolega na univerzitě se doopravdy jmenoval Stanley Motowidlo.

Nedaleko od Binghamtonu, pouhá hodinka jízdy, je městečko Ithaca, na svahu s vinicemi u jednoho z *Finger Lakes*, jezer až sto kilometrů dlouhých, na mapě ve tvaru prstů a otisku dlaně, který zanechal bůh Manitou, když kráčel krajem, zakopl a rozplácl se. Ithaca je adresa významné Cornellovy univerzity, jedné ze sedmi prestižních učilišť *Ivy league* („břečťanová liga“), s mnoha Nobelovými laureáty. Odtud za mnou dojížděl student s obtížně pochopitelným zájmem o záležitosti socialistické justice. Někdy začátkem roku 1969 se dostavil s otázkou, zda bych měl zájem seznámit se s jedním českým literátem, který se u nich usídlil.

Kdo že to je?

Nějaký Škvorecký s manželkou.

Zareagoval jsem jako na sdělení, že jim tam přijel Alois Jirásek s Boženou Němcovou či Jan Neruda v doprovodu Karolíny Světlé. Vybavil se mi zážitek z roku 1958. Ještě jako okresní soudce ve věcech civilních jsem bloumal po náměstí v západočeském Stříbře a bažil po intelektuálním povznesení. Vešel jsem do knihkupectví s jednoznačně srozumitelnou firmou KNIHA. Se švarnou paní vedoucí jsem občas laškoval. Na otázku: „Máte tady dneska něco k přečtení?“ zpod pultu vyňala ZBABĚLCE. „To si nenechte ujít!“ doporučila. „Napsal to nějaký Škvorecký. Že si vůbec něco takového troufl a že oni si troufli to vydat. Jen aby z toho nebyl malér.“

Malér z toho vbrzku byl.

V renesanční budově soudu místo na spisy jsem se vrhl na opus prostorekého tvůrce a fantazíroval jsem, jak se s takovým odvážlivcem někdy potkat, což se ovšem nikdy nestane, však jak by se mohlo stát?

Při první příležitosti jsme s manželkou odjeli na Cornellovo učiliště — podle tvrzení Škvoreckého jsem byl první český exulant, s kterým se setkal. „Tak začala naše známost, která se brzo proměnila v přátelství, pevné a nerozlučné, a to trvá dodnes,“ napsal Mistr Josef v článku (*Americké listy*, 10. 3. 2005) k mým polokulatým narozeninám.

Od začátku jsme si náramně rozuměli vzdor velmi podstatným rozdílům: on byl mediální celebrita, kdežto já tehdy naprostá nula.

Josef, ročník 1924, byl o šest roků starší. Za druhé světové války už byl kvintán či sextán na gymnáziu, zatímco já teprve žáček v základní škole.

Z totalitní klece jsem ilegálně vykličkoval, když mi bylo dvacet devět let, kdežto on ve věku čtyřiceti čtyř roků legálně odjel, režimem oceňován jako „oficiální psanec“ (tuto diagnózu vyřkl Karel Hvizďala) a stále počítal s návratem, aniž ovšem realistickou eventualitu exilu vylučoval. Takovým dilematem jsem já postižen nebyl, perspektiva permanentního vyhnanství mi vyhovovala, svým studentům jsem se představoval s holedbáním, že před sebou mají vyučujícího zločince (*felon*), odsouzeného pro úprk ze země svého zrození k dlouhodobému trestu, naštěstí *in absentia*.

Do Prahy, centra všeho tehdejšího dění, jsme oba přišli odjinud — on z Náchoda, já sice z větší, leč též toliko provinční Plzně. Oba původu maloburžoazního, on z rodiny úřednické, já živnostenské (otec celoživotní manuální pracovník, automechanik, se provinil výstavbou vlastní dílny), nikdo v příbuzenstvu se nepotřísnil vstupem do vládnoucí partaje.

Oba jsme jacísi katolíci, a jak jsem dodatečně zjistil, páter Škvorecký, Josefův strýc, mě křtil. Nezodpověditelnou otázkou o smyslu života, eventualitou mystérie nesmrtnosti, jsme se pak nejednou zabývali, se závěrem, že nejsme přesvědčení o neexistenci Boha Stvořitele, a že se to jednou snad dozvíme a dodatečně propovídáme. Josef už to teď ví, na mě to teprve čeká.

Jak vlastně vypadal náš antikomunismus? „Kdybychom žili aspoň tři sta let, snad by se to dalo vydržet,“ občas poznamenal Josef a já přikyvoval, že takového blaha se nikdy nedočkáme.

Mnohokrát jsem slyšel od Američanů otázku, jakže jsem trpěl pod bolševickou knutou? Tazatele bez zkušenosti s režimem vlastním všechny své ovečky jsem mátl odpovědí, že jako soudce čili slouha hanebného státu jsem byl de facto součástí násilné mašinerie. To ovšem neznamenalo, že bych nemohl být rovněž převálcován kvůli malichernosti — a strach byl mým permanentním kumpánem. A jiným druhem strachu byla představa povinnosti udělat něco nemravného a přitom nemít dost kuráže se tomu vzepřít.

Od takového dilematu jsem chtěl pryč, což se mi za dost neobvyklých okolností povedlo. Podobné pocity sdílel i Josef, ač s hanebnou justicí neměl nic společného.

Jeho zkušenost na kdysi tolik staroslavném Karlově vysokém učení byla méně nepříjemná. Já se tam ocitl v roce 1949 čili krátce po Vítězném únoru pracujícího lidu. Po maturitě na klasičtém gymnáziu v Plzni jsem chtěl studovat literaturu. Noví držitelé moci však o tento obor měli pramalý zájem. Výsledkem byl přesun na právnickou fakultu, kde jsem pobyl čtyři mimořádně nepříjemné roky, s čistkami, jež postihly snad třetinu ničím se neprovinivších spolužáků. Byli jsme zorganizováni do sedmi studijních kroužků, účast na přednáškách byla povinná a kontrolována. Popoháněli nás modrokošilatí svazáčtí aktivisté, mezi nimi například znamenitě řádil Zdeněk Jičínský, jeden z příslušníků generace s posléze zlidštěnou tváří, kritizujících spoušť, na které se s notným nadšením podíleli. Tehdejšího děkana Turečka jsem zahlédl, jak brigádnicky vypomáhá na zednických pracích při zvelebování akademických prostorů, které za protektorátu sloužily jako jeden z hauptkvartýrů Waffen SS. Anatomicky špatně uspořádaný skřet jménem Štemberk nás vášnivě zasvěcoval do marxismu-leninismu, učení všech učení, umění všech umění. Jeho předchůdce Miloš Kaláb, autentický filozof, rovněž dělal věrohodný dojem, že svým projevům víry věří. Tak mohl jen s velkými obtížemi zapůsobit Viktor Knapp, obor právo civilní, současně pracovník v Gottwaldově prezidentské kanceláři. Nezapomenutelné pro mě zůstává jeho bravurní vystoupení, v němž blahořečil publikaci *Stalinova moudra* o jazykovědě v roce 1950: „Dosud jsme jen tápali! Ale teď svitlo světlo! Soudruh Stalin!“ Takto v aule pro dvě stovky posluchačů hřimal, rozplýval se inteligentní člověk, který přece svým volovinám nemohl ani minivteřinu věřit — což v pozdějších letech obratně prokazoval při mnohých mezinárodních příležitostech jako propagátor snoubení práva a komputerů.

Josef za svých studií na filozofické fakultě neměl tolik potupné zkušenosti. Dokonce se znal a stýkal s tvory autenticky oddanými své komunistické víře. S něčím takovým jsem se nikdy nesetkal. Za pražského pobytu jsem potkával typy zlé, zamírákové, pomstychtivé.

Například osvětový vedoucí našeho druhého studijního kroužku, ádékář (ADK — Absolvent dělnického kurzu, urychlená náhražka gymnaziálních studií) Čedík, bývalý obchodní příruční, posléze prý vysoký funkcionář právnické fakulty, nebo fyzicky hodně nevábny Stračiak zvaný Strašák, bolševicky tak obezřetný, že odspěchal zabránit spolužakově odcestování do Nizozemí, ač on svou tuberkulózu mínil léčit na Slovensku (Vyšné Hágy) a nikoliv v Holandsku (The Hague).

Po promoci s umístěnkou soudního čekatele u lidového soudu v Plzni (tak tehdy rozhodl fakultní, v dělnických montérkách úřadující kádrovák, který se doopravdy jmenoval buď Fanfule či Famfule) jsem se s idealisty usilujícími o zárnou nirvánu beztřídní budoucnosti rovněž nepotkával.

V nejlepším případě to byli opatrní slušní praktikové z předchozího režimu, co se pokud možno vyhýbají páchání hanebností.

Počtem je ovšem převyšovali oportunisté, svádějící vinu na zákony, které oni přece nezavinili, pouze je uplatňují, však co jiného jim zbývá, vždyť mají rodiny. A navrch nemalá porce nebezpečných fanatiků typu proslulé dělnické prokurátorky Ludmily Brožové, tehdy ještě nikoliv Polednové. Občas jsem ji v závodní kuchyni u nevábneho oběda potkával, opatrně pozdravil, aniž kdy musel potrást její popravčí rukou.

Zkušenosti z takového prostředí mě ovlivnily směrem k menší ochotě přiznat polehčující okolnosti, projevit víc pochopení, jak to dovedl Josef. Přece existuje české přísloví, že přílišným pobytem v blízkosti hnoje člověk zasmrádne.

U soudu jsem vídal jen rozvaděné, vzájemně si odcizené manželské partnery, domáhající se, abych je rozvedl, a po takové mnohokrát se opakující zkušenosti se pak jednou ocitnu v nemocnici na návštěvě, kde jsem byl téměř šokován setkáním s blaženým rozvedeným tatínkem, který s pugétem spěchá ke své milované bývalé partnerce, jež právě porodila jejich potomka.

Každopádně v porovnání s Josefem jsem si připadal být vůči komunistické zkušenosti zatrpklejší a vybaven menší dávkou tolerance.

Za to se Josefovi uznání od normalizátorů ale nedostalo. Jakýsi František Marchal se v příšerné *Tribuně* (18. 4. 1973) vyjádřil takto:

Josef Škvorecký zůstává věren sám sobě... Byl vždycky — a to již od svých mladých let — proti socialistickému zřízení a vyslovený antikomunista. Proti jiným utečencům se Josef Škvorecký snaží být ve svých vývodech přece jen originálnější. Svůj rozchod s rodnou zemí nesvádí jako mnozí na srpen 1968, ani na nemožnost dalšího uskutečňování „pražského jara“ nebo na nové vedení Komunistické strany Československa. Příčina jeho odchodu za hranice má prý svou prehistorii již v době posledních týdnů nacistického protektorátu...

V jeho maloměstáckém snobství ho nesmírně rozčilovalo a šokovalo sovětské válečné umění, které zhlédl na výstavě uspořádané tehdy v Československu.

Neohraničený obdiv k Winstonu Churchillovi v roce 1945 i v současnosti, jeho politické názory, antikomunismus a hrubý antisověťismus — to byla cesta, po které více než dvacet let šel, až se definitivně rozešel s Československou socialistickou republikou. Podle svého prohlášení se stal loajálním poddaným Jejího britského Veličenstva Alžběty II. v Boží Milosti.

Jen málokdo z jeho souběžců za hranicemi by dovedl ve svém vyznání vyjádřit lépe svou bezmeznou nenávist ke Komunistické straně Československa, jako to projevil Josef Škvorecký.

*Všechny uprchlíky od budování zářné, spravedlivé budoucnosti pořádně přeoral a jedovatou hlízu vyplevenil doc. RSDr. O. Pilát, CSC., v Zemědělských novinách 23. ledna 1986 v pojednání: *Nejbídnější z bídných konců: emigrace na cestách zrady.**

Jsmo politicky a lidsky deklasovaná individua, jsme zvrácení a morbidní. Tak nenávidí svět, probíhající pokrokové změny, že by na lidstvo klidně seslali i jadernou katastrofu. Je to nejbidnější z bídných konců, k čemuž čs. emigrace na Západě dospěla.

Tak končí soud tohoto Piláta.

PRVNÍ SEZNAMOVÁNÍ A POŘÁDNÉ POPIJENÍ

Na první návštěvu k nám do Binghamtonu přijeli v dubnu 1969, právě v týdnů, kdy Dubčekova éra oficiálně končila jeho odesláním s diplomatickým cylindrem do Turecka. A započal Gustáv Husák. Cestu k nám do skrovného bytěku nějak našli, za volantem seděla Zdena. Tehdy — jakož i po zbytek svého dlouhého života — se Josef řízení jakéhokoliv vozidla důsledně vyhýbal a věrohodné vysvětlení této zatvrzelosti jsem z něj nevypáčil. Zbývá mi jediná, všeobecně sdílená verze, že v době své vojenské služby řídil tank, nějak se spletl a zbořil stavení.

Privítání bylo bouřlivé, chrlíme páté přes deváté, meleme dvojjazyčně, česky si tykáme, v angličtině starost s takovou etiketou odpadá. Jakžtakž by se dalo komunikovat německy, ale čínská varianta konverzace zcela odpadala. Dodnes jsem se kromě několika nesalonních slov čínsky nenaučil a po pár pokusech jsem takové pošetilosti zanechal (přesněji jsem to zdůvodnil v knížce nazvané *Čech čas-
tečným Číňanem*).

Naše ženy si vbrzku padly do oka, s porozuměním přece dost neobvyklým při rozdílnosti jejich předchozích životů. Čínsko-švýcarská Priscilla pocházela z aristokratického rodu, jednoho ze čtyř nejbohatších v celé velikánské Číně, v životě nechodila do žádné školy (jako majitelka modré krve, leč s nedostatečně žlutou pokožkou), spolužáci by po ní házeli kamení, a to vedlo k nutnosti přivázat jí privátní vychovatele z Evropy. Josefova Zdena byla dcera nakladatele, který po Únoru uprchl do zahraničí, její bratr si odseděl, přesněji odtrpěl, snad deset roků v komunistických kriminálech, zbytek rodiny byl úředně vystěhován z noblesní Pařížské ulice do pavlačového bytu bez záchoda někde v Karlíně. Na ostentativně zdůrazňované hodnoty této nové vládnoucí buržoazie, vybavené rudým stranic-
kým průkazem a přitom plnou hubou solidarity s proletariátem, byla Zdena oprávněně alergická. A tady teď potkala Priscillu, které materiální bohatství vůbec neimpono-
valo, vždyť se přece do něj narodila, a její škála hodnot se

nezměnila ani poté, co jí Mao Ce-tung schlamstnul paláce a latifundie rozkulačil.

Začali jsme hodovat, popíjet a rekordní obžerství se protáhlo hodně přes půlnoc. Od Josefa jsem se dozvěděl, že jeho nejoblíbenějšími hudebními skladateli jsou Dvořák a Duke Ellington. Mým favoritem je Richard Wagner, informoval jsem a pospíšil si s vysvětlením: následkem téměř smrtelného střetnutí s nákladním vozem v dětství mě v letech dospívání postihl *tinnitus*, neduh permanentního zvonění v pravém uchu — něco neléčitelného. Řešením je buď se zbláznit, nebo zvonění ignorovat. Já tedy reagoval krávkem mistra Prstenu Niebelungů.

Josef chtěl být saxofonista. Hudební sluch měl znamenný, se schopností vyjadřovat nuance, imitovat mluvu, způsob vyjadřování postavy, o níž se zrovna hovořilo. Zazářil jako velmistr anglicismy przněné češtiny — nejen v brilantním portrétu rozkošně nesnesitelné Blběnky a poté ve zcela prvním čísle našeho časopisu *Západ* a důkladně popudil mnohé puristy. V knížce *Ze života české společnosti* (1985) jeho verbální virtuozita emigrantského zpořtovování rodného jazyka nemá konkurenta. Při četbě každou chvíli jsem se nedostatečně dovtípil a musel zalistovat ve vysvětlující příloze slovníčku česko-anglických vejšplechtů. Vychutnat to může jen někdo s hodně dobrou znalostí angličtiny. Ti ostatní úsilí nejspíš vzdají a knihu odhodí.

V našich debatách se Josef s tématem nevnucoval, ale dovedl znamenitě navázat na nějaké to mé předchozí povídání, aby k němu dodal neobvyklou pointu. Nechal na druhém, aby začal s tématem, a on je pak vhodně rozkošatil. Na rozdíl od mého občasného zlozvyku doširoka se producírovat, jmény známějších lidí se ohánět, on takové nutkání neměl, i když se třeba vrátil z Riviéry od slavného literáta Grahama Greena, u kterého pobýval. Češství z nás zcela nevyprchalo a během večera jsme projevíli zájem o drby. Když přišla řeč na sex, Josef byl vždy zdrženlivější, nikdy nic lascivního. To spíš Zdena se projevila jadrnějším jazykem a spolu jsme si notovali.

Priscilla, ač zpravidla není žádný ctnostný abstinent, tehdy nepila. Správně předpokládala, že české trio bude třeba obsluhovat a předejít i karambolu. Popíjeli jsme,

notně nasávali jen my tři a podařilo se nám zkonsumovat čtyři láhve výtečného koňaku Remy Martin VSOP. V průběhu seznamovacího maratónu jsme každý vykouřil veletucet cigaret a dosáhli jsme dvojnásobného předávkování jak alkoholem, tak nikotinem. Ráno, či spíš až k polednímu, jsme s barvou zdravě zelenou vyvrávorali na vzduch. Držel jsem se zdi v obavě, že se na mě zřítí.

Pod společnou střechou jsme v příštích letech pobývali nespočetněkrát, aniž by někdy ještě došlo k zopakování tak nehorázného obžerství.

Binghamton, 17. května 1969

Posíláme Vám telefonní seznam, který jste u nás zapomněli. Rovněž jste tu zapomněli bochník českého, tj. spíš slovanského chleba. Ten však, na rozdíl od seznamu, ztvrdnul, a tudíž nepřikládáme. Rovněž najdete ve žluté obálce bílou obálku a v ní vlastenecké nálepky.

Ne že bych Vás příliš podezíral, ale zdá se mi víc než náhodným, že kamkoliv Vaše noha vstoupí, neštěstí udeří. Jako byste si v batochu nosili Perunův magnet. Matně si vzpomínám, že plánujete vejlet do Los Angeles. Schválně si všimněte, zda Vám to vyjde, vyprovokovat zemětřesení, na které se tam už řadu týdnů čeká.

Včera, tj. 16. 5., psali v New York Times, že pět českých časopisů bylo suspendováno: Plamen, Svět v obrazech a My 69, každý na dobu tří měsíců, kdežto Listy a Reportér na furt.

Do Kalifornie přes léto asi nepojedeme. Rozhodli jsme se, že si koupíme obydlí – tj. dum bez kroužku. Dum. V kopcích blízko školy. V každém pádu nám o svých plánech řekněte. Tohle je náš telefon: (607)797-8757. Nevím jak Vy, ale onen náš koňakový hangover dodatečně klasifikuji jako strašidelný. Cloumal se mnou čtyřicet osm nebo devět hodin. Učinil jsem však jedno pokání, které dodržuji s vervou svazáka padesátých let: od okamžiku, co jsme se rozloučili, jsem nevzal cigaretu do huby ani nikam jinam. Tedy již tři týdny nejsem v kuřlavém.

Krátce poté Škvorečtí zvedli kotvy a odlétli na opačný konec kontinentu do severní Kalifornie využít možnosti pobytu v kampusu Berkeley u San Franciska, na univerzitě s oprávněnou pověstí pseudorevolučně laděných, buržoazní tolerancí zkažených parchantů.

V Binghamtonu při našem prvním seznamování a popíjení

Milí kamarádi,

díky za dopis a hlavně za telefonní seznam, to jsme koukali a četli skoro do rána a připadali jsme si asi jako Ivan Vyskočil, když jednou udělal srandovný představení v Redutě, při němž četl pouze jízdní řád. Když si vzpomenu, jak jsme u vás byli, zdá se mi to chvilka a uvědomuji si, jak strašně letí čas. Obdivuju tě Otto, že jsi přestal vykuřovat, já jsem taková bábovka, že to nedokážu, trochu jsem to jenom omezila.

Z Prahy máme hodně zpráv, ačkoliv to zní neuvěřitelně, jsou pořád optimistické, lidi se prostě nechtějí dát, píše nám jedna naše kamarádka-redaktorka, že spisovatelé udělali velikou akci proti zázkazu Listů, napsali manifest podepsaný mezi jiným Seifertem a několika umělci stejného charakteru a odvahy, rozeslali ho do továren a dělníci na to reagovali naprosto spontánně, kromě těch, co už jsou vysílený ze shánění vepřového. Kolaboranti se ignorují, nestojí za to ani na ně plivnout, jak píše Marie, ale bohužel se to do světa nedostane, protože tisk musí psát jinak. Do nakladatelské politiky zatím nikdo nemluví, takže Pepíkovo Lvíče vyšlo bez potíží, jenom prý je potíž ho sehnat, náklad byl rozebrán, sotva se dostal na pulty. Je to v pořadí českých bestsellerů kniha číslo 1. Lidi se prý žíznivě vrací k literatuře po roce čtení novin.

Byl u nás pan Klaus a vyprávěl jsem mu, jak jsme se s vámi sčesali, ale jinak je prima a patří mezi optimisty. Vrací se tento měsíc domů a slíbil, že nám bude psát.

V Berkeley je každý den nějaký skandál, v pátek byl průvod za „people's park“, měli transparenty à la SOULOŽTE A NEVÁLČETE, ale tenhle byl nejtípnější, jinak to stálo za bačkoru, naši studenti mají tedy lepší a duchaplnější nápady. Taky se tam svlíkaly holky do naha, bohužel zrovna ty ne moc pěkný, a byly celý natřeny na zeleno, jako ve znamení toho parku, co ho chtěj motyčkama budovat. Já bych jim dala motyčky a lopatičky a poslala bych je na rok na stavbu mládeže, to by koukali. Občas se nalokáme slzného plynu a nemůžeme nikam jít, když je stanný právo, ale v podstatě nám to připadá, jako když si malí kluci hrajou na vojáky. Zrovna nedávno si tady jeden dočasný vězeň-revolucionář stěžoval, že s ním špatně zacházeli, že ho drželi ve vězení plných pět hodin a klozet prý byl znečistěný. Tak jsem si vzpomněla, jak můj brácha na Pankráci chlastal vodu z mísy a byl rád, že neuschne žízní.

Pozdravujeme vás oba strašně moc, bylo to u vás fajn, Priscilla je senzační holka a moc krásná. Když budete mít náladu a čas, napište nám, co je s vámi, škoda že se nedostanete na léto sem. Je tu obzvlášť teplé počasí, já osobně jsem spálená na škvareček. Ale kdyby náhodou, tak víte, kde bydlíme, odtáhneme odtud asi až koncem srpna, ještě nevíme kam.

Zdraví a líbají vaši Zdena a Pepík.

Pepík rukou připsal, že nám pošle *Lviče*, jen co k němu nějaké výtisky dojdou.

ZÁPADNÍ AKADEMICKÝ SVĚT, POLITICKY KOREKTNÍ REALITA

Mojí výhodou bylo, že jsem se součástí akademického světa stal už o deset let dřív a měl jsem již nějaké zkušenosti s radikálními intelektuály proklínajícími systém, který jim umožňoval tak pohodlnou existenci a bažit při tom po nádeherách socialismu, jež naštěstí nikdy nemuseli okusit. Nevábný to druh nedotknutelných, nevyhoditelných pseudo-revolucionářů pod penzí kapitalismem zaručenou. Prosa-zovatelé druhu revoluce, jež měla od autentické revoluce aspoň tak daleko, jako má masturbace k souloži.

S Josefem jsme našli okruh témat, do nichž jsme se pouštěli a pak si případně zoufali nad naší neschopností či nemožností je kloudně vyřešit. Důkladným zdrojem našich frustrací po celou dobu společných čtyř desetiletí byl způsob politicky korektního myšlení — ochotná naivita měřit nestejným metrem, multikulturalismus jako záminka pro omluvy, racionalizace všemožných nehorázností. To všechno dohromady kolem nás je viditelné, slyšitelné a my uondáni na to začínáme rezignovat, pokládat to za fatální morbus západní civilizace. Tyhle lamentace se velmi často objevují v naší korespondenci.

Mnoho emigrantů, kteří prchali za svobodou co nejdál od komunismu, čekalo nepříjemné překvapení. Ti ze šťastlivců, kterým se to doopravdy povedlo, se museli sezna-

movat s převažujícím pokrokovým myšlením, jež horuje o způsobu vládnutí, od něhož je osud právě uchránil. Přesvědčení antikomunisté se ocitli v prostředí, kde antikomunismus vůbec nebyl v módě. To se stalo leitmotivem mé knížky Špatně časovaný běženeč.

Hojně jsem Josefovi referoval o americkém školství, jeho kontrastech a obtížně uvěřitelných absurditách: Nejlíp vybavená učiliště dokáží produkovat i negramotné matulanty. Domorodé dítě v chudičkém pouštním státě Botswana má ve čtvrté třídě základní školy víc znalostí cizího jazyka či jazyků, než má průměrný americký absolvent dvanácté třídy na tzv. *high school*. Nicméně třeba jen v takové Kalifornii žije víc laureátů Nobelovy ceny než v kterémkoli státě světa. Buď tedy jedno, nebo druhé, ale že by obojí? V zemi neomezených možností je to možné. Plusy i minusy, výsledky vynikající i žalostné.

V čínských školách, jichž je asi milion, se donedávna učilo ve stejný den a hodinu z téže stránky jedné učebnice. Vynucovaná uniformita, centralizace charakterizují nejen tuhé diktatury, ale i některé demokratické státy. Na Nové Kaledonii, francouzské državě v Pacifiku, platily stejné předpisy a stejné maturitní otázky jako u protinožců v Paříži.

USA jsou opačný extrém. Školství mají na starost úřady jednotlivých padesáti států, ale i ty skutečnou správu delegují místním *school boards*, což je založeno na principu, že pravomoc mají mít především ti, kdo to či ono platí — a to jsou důkladně zdanění vlastníci místních nemovitostí.

Kolumbijská univerzita v New Yorku mě přijala podmínečně jako prozatímního studenta s tím, že o definitivním přijetí rozhodne výsledek prvních zkoušek. Nebylo třeba čekat, až mi někdo z Československa tamější doktorský diplom propašuje. Když se tak posléze stalo, nikdo se na něj ani nepodíval. Chvalitebně složené zkoušky stačily.

V americké společnosti je mnohé založeno na slůvku *trust* — na důvěře, jež se ovšem dá snadno zneužít. Vydělávají na tom všemožní nepoctivci, některým to projde jen dočasně, jiným natrvalo.

V demokracii se s občanem zachází jako s dospělou osobou, v totalitním systému jako s dítětem. Totalitní stát si počíná jako přísný rodič, neustále dohlížející, peskující, buzerující, ale o svá robátka se postará. Přidělí jim byt, za-

městnání, v nedávné čínské minulosti i manželského partnera. Mnozí takto podělení v soukromí na rozhodnutí nadávají, aniž jim třeba dojde, že poskytnutím svobody by se jim dostalo obtížného břemena rozhodování a vlastní odpovědnosti za výsledek.

Tvrzení, že každý je svého štěstí strůjcem, lze v Americe doplnit slovy, že každý student je strůjcem svého studia. Není přivázan k předepsanému počtu a druhu předmětů, může si vybrat. Při volbě se může řídit nejen předmětem, ale i reputací přednášejícího. Ta se dá spolehlivě zjistit. Studenti známkují učitele, výsledky spočítá komputer a lze se s nimi seznámit ve školní publikaci.

Studenti odpovídají na otázky typu: „Zásluhou tohoto učitele váš zájem v tomto předmětu vzrostl značně — poněkud — nepatrně — vůbec ne.“ Seznámí vás, zda učitel byl vždy připraven, jak přednášel, jak známkoval a v porovnání s jinými pedagogy je vynikající — velmi dobrý — dobrý — jakž takž — špatný. Vítány jsou i podrobné komentáře. O proslulém vědci na prestižní univerzitě se lze dočíst, že „jeho schopnost slovního vyjadřování je na úrovni duševně zakrnělého nosorožce“.

Začátkem semestru studenti obdrží *syllabus* — program, co třídu čeká. Termíny zkoušek, hodnotící kritéria, seznam literatury povinné a doporučené, knižních titulů může být veletucet. Jestliže základním principem tradičního evropského vzdělání je „naplnit prázdnou láhev“, zde se uplatňuje snaha „rozsvítit svíci“.

Méně sympatická je mi americká *competitiveness* — soutěživost, kdy ze spolužáků přestávají být kamarádi a začínají se podobat gladiátorům — kdo z koho. Známkuje se nikoliv číslicemi od jednotky do pětky, ale písmeny od A po F, které značí *failure* neboli nedostatečnou.

Na memorování Američané zvyklí nejsou. O faktech se zpravidla vyjadřují, že to jsou *trivia*. Se zkouškami tu evropští studenti mívají potíže: jsou totiž písemné. Dřív jsem žil v přesvědčení, že písemné zkoušky jsou lehčí než ústní. Že s perem v ruce mám přece čas přemýšlet, nikdo mě nemůže chytit za slovo a pak se škodolibě pošklebovat mé neznalosti.

Jenže *scripta manet*, co je na papíře, je pak důkazem znalosti nebo ignorantství.

Ústní zkoušky jsou jen výjimkou, musel jsem je absolvovat při zdolávání té nejvyšší doktorské mety — s možností porovnávat se zkušeností kdysi na Karlově univerzitě. Tam když kandidát nevěděl, zkoušející se nezřídka zaradoval, třeba i zesměšňoval. Když jsem na Columbii nedovedl zvládnout otázku, profesor mě ujistil, že nikdo neví všechno, a přesedlal na něco jiného. Nepříjemně se z tehdejší profesorské pětičky zachoval jen jeden, totiž Zbigniew Brzezinski, nelze se divit, byl to Evropan.

V kariéře, která Josefa čekala, bude placen za jeden druh počínání (výuka), ale hodnocen za něco jiného (činnost vědecká, výzkumná, publikační) — z toho plyne hrozivé ultimátum „*publish or perish*“, obávaný Damoklův meč. Musel se prosadit v pokud možno těch nejprestižnějších odborných časopisech, zazářit jako autor recenzovaných knih. Což ovšem v jeho případě byl ten nejmenší problém.

Binghamton, 10. dubna 1970

Nazdar rodino,
posíláme pozdravy a různé papíry: Odebral jsem se na místní Cinema Department v naší škole. Vede to podivín jménem Jacobs. Ten sem kdysi pozval Formana a Passera a od té doby miluje Československo a jeho filmy, se mi zdá. Byl rozradostněn slyšet, že tvor Škvoreckého kalibru je tak blízko čili v Torontu, bude Tě kontaktovat a zvát na přednášku. Rovněž jsem naznačil, že eventuelně byste měli zájem sem přesídlit, pokud by Pepíkovi nabídli nepříliš obtížný, avšak lukrativní ouvazek učební.

V každém případě, až se Jacobs ozve, tak přijedte. Slibujeme pohostinnost a méně, zato však stále dosti alkoholu. Aneb jsme si opatřili domeček, snadno se tu vejdete.

University of Toronto, 2. května 1970

Pokud jde o mě, jak snad víš, budu tu příští rok jako writer in residence, takže o to mám postaráno. V Praze je zřejmě bordel: po velkém pouštění hrůzy jmenovali „nový“ výbor znárodněného Litfondu, a skládá se ze starého Viléma Závady, Mirka Florianana, zvaného Zbožný vepř, senilního místopředsedy PEN Clubu Sekery,

Josef a Priscilla při kuchtění mongolského barbecue

Naše čtveřice v čínských hávech